

84.
2010.
Különszám

VIRRASZTÓ

**Az 1945-1956 közötti magyar Politikai Elítéltek Közössége
ÉRTESÍTŐJE**

Memento Kommunizmus áldozatainak napjára ...

A PEK 20 éve

1. ábra A 298-as parcella

Beköszöntő

Húsz éve!

Szeretjük a kerek számokat, az évfordulókat, az idő múlását, a megemlékezéseket, pedig az idő nagyon relatív és igencsak szubjektíven éljük meg. Főleg visszaemlékezéseinkben a történeteket. Mégis mindig meg kell állnunk, hogy újra átélhessük az eseményeket, mert ha visszatekintve is úgy látjuk, hogy helyes volt a helyzetmegítélésünk és a magatartásunk akkor az a jó érzés tölthet el, hogy az utókor is megbecsüléssel gondol ránk.

Említettem a szubjektivitást, de nem pejoratív értelemben, mert bár a visszaemlékezésekben nyilván benne van az egyéniségünk, de a hasonló neveltetés és a közös sors azonos gondolkozást alakított ki bennünk. A történések, mint maga a történelem nem egy-egy esemény, hanem egy folyamat, mint például a PEK megalakulása. Nem egy ad hoc összejövétel, hanem, mint ahogy a kifejezés is jelzi a dolgok alakulása, ami nyilván időben és térben történik.

Visszaemlékszem a nyolcvanas évek második felére, amikor már éreztük a közéletben, a munkahelyen az irodalomban, a médiában a változás fuvallatát. Az emberek szabadabban beszéltek, gondolkoztak, érintkeztek egymással. Mi is volt politikai elítéltek, kezdtük felvenni egymással a kapcsolatot, mi tagadás, korábban ez nem volt kockázatmentes. Többek között ez volt a nagy különbség az emigráció és az itthon maradt sorstársak társadalmi kapcsolatában. Itthon nem volt ajánlatos találkozót tartani, határainkon túl viszont éppen ez és a szervezetekbe tömörülés adta az éltető erőt. Nagy dolog volt, amikor már kaptunk útlevelet és előttünk is megnyíltak a nyugati határok. Volt egy nagyon kedves jó barátom Ludovikás évfolyamtársam, sorstársam, Thurányi Feri. Együtt avattak, együtt kerültünk ki Németországba, de ő valahogy mindig korábban jött mindenünnen haza és vitt hírt mindig a szüleimnek. (a Margit körúton is megelőzött, mert amikor az első sétára levittek ő már ott bandukolt hátra tett kézzel a libasorban.) Az USA-ba is megelőzött, mert bátrabban kezdett levelezni és előbb találkozott az egykori zárkatársainkkal. Ő teremtette meg azt a kapcsolatot, ami később összehozta a PEK alakuló magját. Természetesen akkor még szó sem volt PEK-ről, de még POFOSZ-ról sem tudtunk, de már mertünk

találkozni! Nyugatról is egyre többen és gyakrabban jöttek haza. Foglalkozásomnál fogva (szállodai éttermekben dolgoztam) sok itthon maradt és hazalátogató bajtársal találkoztam. Az itthoniak közül Mátrai Laci és Thurányi Feri voltak azok a barátaim, akik mozgékonyáguknál fogva , a legtöbb kapcsolatot megteremtették és ezekről engem is mindig tájékoztattak. Amikor Thurányi Feri első USA-beli utazására készült és amikor hazajött részletesen beszámolt az élményeiről, de főleg Fehérváry Mukival és Hefty Friciékkel való találkozásáról, valamint az emigrációban végzett munkájukról.

2. ábra Alakuló gyűlés

1989.-ik esztendő azután áttörést hozott. Felgyorsultak az események, alakultak a politikai pártok, a civil szervezetek, összeült a kerek-asztal, mindenki lázban égett. Áprilisban a Jurta színházban nagygyűlésen megalakult a POFOSZ. Itt nagyon sokan találkoztunk össze '56 előtti politikai foglyok. Természetes, hogy rögtön kitöltöttük a belépési nyilatkozatot, mert úgy éreztük, hogy végre folytatódhat az '56 októberében megalakított volt Politikai Foglyok Szervezetének a munkája. Ha jól emlékszem májusban Budapestre érkezett Hunyadi Búzás Attila, de az biztos hogy a júniusi Hősök téri temetésen már együtt voltunk. Muki is ott volt, de abban a tömegben vele nem sikerült találkoznom. Szeptember 8-10. Ausztriában Podersdorfbán volt a 45 éves avatási találkozásunk, még nem mertük ezt a Ludovikás világtalálkozót itthon megtartani. Erre Thurányi Ferivel utaztam ki és sok jövődöbeli PEK

taggal találkoztunk. Többek között Kovács Ferivel is, aki ekkor már javában kutatta a 298-as parcella sírjait. Októberben Hunyadi Búzás Attila, valamint Sárközy Berci meghívására az USA-ba és Kanadába látogattunk. Iparkodtunk minél több emberrel találkozni. Decemberbe részt vettünk a Pofosz első kongresszusán. Sokan voltunk 56 előttiek. Itt érzékeljük, hogy nem mi vagyunk azok, akiket az újonnan alakuló hangadók követni akarnak, hanem nekünk kéne beállni az 56-osok soraiba. Egy szó, mint száz csalódtunk, de jöttek a választások és zajlott az új politikai közélet kialakulása.

Mondhatom, hogy a következő évben mindannyiunk figyelmét inkább ez kötötte le. Rá kellett döbbernünk azonban, hogy a Rákosi – korszak politikai elítélteit, a nemzeti ellenállás áldozatait a gomba módra szaporodó szabadságharcos és forradalmár szervezet valójában nem képviseli. Mi 56 előtti elítéltek kimaradtunk a különböző bizottságokból, első nekirugaszkodásban a semmisségi törvényből, szinte mindent utólag kellett kiterjeszteni, mert a gondolkozás és a ideológia 56 forradalmi jellegével, nem pedig a szabadságharc tényével foglalkozott.

3. ábra Alakuló gyűlés

Eleinte arra törekedtünk, hogy a POFOSZ-on belül sikerüljön érdekeinket határozottabban képviselni. Németh Árpád kezdeményezésére megalakítottuk először a Margit körútiak, a „hűtlenek” csoportját. Itt gyakran találkoztunk és rövidesen minden 1945 – 56 közötti

politikai elítelt csatlakozott hozzánk. Fehérváry Mukival állandó folyamatos levelezésben voltunk és örömmel értesültünk egy volt politikai rabok világtalálkozójának a tervéről. Ez a Klub rendszeresen találkozott és előbb utóbb érzékeltük, hogy szükséges lenne minél több '56 előtti bevonni a találkozókba, de ehhez szükség lenne egy nyilvántartásra, no meg valamiféle toborzásra.

Úgy érzem, hogy a teljesség igénye nélkül meg kell említenem azok neveit, akik ebben a korai időszakban ezeken a találkozókra részt vettek, a vidékiek ritkábban, a budapestiek gyakrabban, folyamatosan gyarapodva: Németh Árpád, Thurányi Ferenc, Zakariás Gábor, Pávai Vajna Viktor, Tahy Béla, Kovács Ferenc, Héthelyi Tibor, Dinka Tibor, Solti Molnár István, Vargha Lajos, Körösmezey Miklós, Bánschák Ágoston, Dobovics Miklós, Lengyel Endre, Fehérváry István, Fülei Szántó Endre, Petrusz Tibor, Esztergár Pál. Igazán akkor kapott arculatot ez a csoport, amikor Muki hazajött és több hónapig itthonról tudta irányítani és szervezni. Az 1990-es év ezzel a szerveződéssel és egymásra találással telt el. Itt idéznék egy nyilatkozat tervezet bevetető sorait: *„Alulírottak megjártuk a 45 éven át tartó magyarországi szovjet kommunizmus börtöneit. Mártírjaink is vannak, emlékeinket mindmáig nem tettük közzé. Nem vagyunk politikai szervezet, ám a dolgok logikája szerint a POFOSZ keretében tudjuk magunkat megszervezni. Nem határoljuk el magunkat senkitől sem, aki hasonló szenvedéseken esett át, de rétegazonosságunk okából meg kell fogalmaznunk csoportidentitásunkat (...).”*

Tehát így alakultunk először a POFOSZ-on belül, de hamarosan rá kellett döbbernünk, hogy a 45.-ben kezdődő nemzeti ellenállásnak, egy önálló szervezetet kell alapítani, mert a mi céljaink és érdekeink védelme különben nem valósul meg. Az 1991-es világtalálkozón a Kertészeti Egyetemen ötszáz résztvevőt regisztráltunk, akik hasonló véleményt hangoztattak és a következő napi közgyűlés a POFOSZ székházban Határozatot hozott az 1945-56 közötti magyar Politikai Elítéltek Közösségének önálló szervezetként való megalakulásáról.

(Petrusz Tibor)

A kommunizmus áldozatainak napjára ...

„Látja ezt a kaput? - kérdezte Milcsakov. Nos, éjszakánként itt jöttek be a hullákkal megrakott teherkocsik. Csak úgy dőlt belőlük a sok halott. A Ljubjankán, vagy a Katonai Kollégiumban tarkón lőtték őket- ily módon kevésbé vérzik az ember. Itt aztán régi lőszerládákba kerültek majd temetői dolgozók felhevítették a föld alatti kemencéket - ott az ajtó mögött - vagy kétszáz fokra. Hogy minden szép rendesen menjen és megfeleljen az előírásoknak, mindig jelen volt egy hivatásos tanú, és ellenjegyezte a papírokat. A hullákból csak hamu, néhány csontszilánk, esetleg egy-két fog maradt. Mindezt nagy gödörbe temették.

1935 és 1939 között több mint 15 millió embert tartóztattak le a Szovjetunióban és 7 milliót kivégeztek közülük.

- Látja ezt a kaput? - kérdezte Milcsakov. Nos, éjszakánként itt jöttek be a hullákkal megrakott teherkocsik. Csak úgy dőlt belőlük a sok halott. A Ljubjankán, vagy a Katonai Kollégiumban tarkón lőtték őket - ily módon kevésbé vérzik az ember. Itt aztán régi lőszerládákba kerültek majd temetői dolgozók felhevítették a föld alatti kemencéket - ott az ajtó mögött - vagy kétszáz fokra.

Hogy minden szép rendesen menjen és megfeleljen az előírásoknak, mindig jelen volt egy hivatásos tanú, és ellenjegyezte a papírokat. A hullákból csak hamu, néhány csontszilánk, esetleg egy-két fog maradt. Mindezt nagy gödörbe temették.

Sétáltunk egy kicsit a sírkövek és gondosan megmunkált síremlékek között, melyek akár a párizsi Pére Lachaise temetőben is lehettek volna. "Ismeretlenek Sírja, 1930-194"; ennél megálltunk. Négy fehér műanyag tulipán volt a földbe szúrva, egy vázában pedig nagy halom hervadt szegfű, melynek olyan poshadt szaga volt, mint a kilottyant bornak. Az emlékmű alapzata mellé valaki apró Szent György-ikont helyezett. - A gödör öt méter mély volt, és hét négyzetméter az alapterülete - magyarázta Milcsakov - és amikor megtelt hamuval, sok száz kiló hamuval, jött a titkosrendőrség és lebetonozta. - Azt beszélik, hogy Buharin is itt van eltemetve, tette hozzá, de nem volt biztos benne.

A tisztogatási hullám csúcsán egész éjjel dolgoztak a kemencék - folytatta Milcsakov. - Hamu borította a templomtornyokat és a háztetőket. Finom hamuréteg fődte a havat is.

Átkocsiztunk a Kalitnyikovszkij temetőbe, ahol több ezer holttest nyugodott. A temető közvetlen szomszédságában kolbászüzem működött, bűzös hely.

A tisztogatások idején a város összes kutyája idejárt - mesélte Milcsakov. - Akkoriban jóval büdösebb volt, mint most; vérszag terjengett a levegő

ben. Az emberek az ablakból kihajolva okádtak, a kutyák meg virradatig vonítottak. Néha látták, ahogy egy-egy kutya emberi karral vagy lábbal sétál végig a temetőn.

A Novoszpasszkij – kolostornál Milcsakov megmutatta azt a meredek tópartot, ahol a külföldi kommunisták szitává lőtt tetemeit temette el az NKVD: John Permert az amerikai Kommunista Párttól; annak a nyolcszáznegyvenkét német antifasisztának a vezetőit - Herman Rimmelét. Fritz Schultkét, Herman Schubertet és Leo Fleiget -, akiket 1938 áprilisában tartóztattak le; a magyar Kun Bélát és Magyar Lajost; a jugoszláv Vladimir Copicot; a román Marcel Paukert és Alexander Dobrodzsanut.

Régen almafák voltak a parton, de mindet felégették. Bevitték a foglyokat a kolostortemplomba, egy "fürdőnek" nevezett helyiségbe - folytatta Milcsakov -, ott levetkőztették, megmázsálták, aztán tarkón lötték őket. A kartotéklapokon ezt hívták "orvosi kezelésnek". Ülve lötték őket tarkón, egy kis ablakon át, mely a fogoly feje mögött nyílt. Azért ezt a módszert választották, mert így elkerülhették a gutaütést, az infarktust és a hisztériás rohamokat. Szorosan egymás mellé fektették a tetemeiket, és lovas kocsival a krematóriumba vitték.

Milcsakov szüntelen harcban állt a KGB-vel, hogy engedélyt kapjon a kutatáshoz. Jelentkezett Csehszlovákiába 1968-ban, amikor a Szovjetunió a "prágai tavaszt" leverte. "Ostoba voltam - mondta később. - Mindent elhittem. Első szóra életem adtam volna a hazámért. Afganisztánba kérte magát, és 1987-től 1989-ig ott szolgált. Moszkvába visszatérve aztán jó keserűt kortyolhatott az ország valódi történelméből. Az utóbbi hetven évben jogsérelmet szenvedettek rehabilitációs ügyeiben nagy erővel nyomozó Katonai Ügyészségre helyezték. Lassacskán megismerte a szovjet történelem legromdább ügyeit: a tisztogatásokat, a lengyel tisztek lemészárlását, az 1961-es véres katonai támadást a novocserkasszki békés tüntetők ellen.

Amikor Sztarobelszkbe, majd Mednojébe helyezték a sírfeltárásokhoz, szenvedélyes aprólékossággal látott munkához. Mednojében pontosan tudta, hol ásson és mit keressen, mivel a munka megkezdése előtt kihallgatott egy helybélit, a titkosrendőrség nyugalmazott tisztjét, aki 1940-ben segédkezett a Moszkvából jövő utasítások végrehajtásában. Vlagyimir Tokarjev még tisztán emlékezett, bár már elvesztette látását és betöltötte nyolcvankilencedik életévét, amikor a történelem utolérte.

Videokamera előtt ülve elmondta Tretyeckijnek, mi módon végezte ki a titkosrendőrség a Kalinyin környéki erdőben a lengyel tiszteket 1940 áprilisában - egy hónapon át éjszakánként kétszázötvenet.

"Egész bőröndnyi német revolvert hozott magával a kivégzőosztag, Walther 2-es típust - kezdte Tokarjev. - A mi TT-nket nem tartották elég megbízhatónak. A gyakori használattól könnyen túlmelegedett (...) Ott voltam, mikor a kivégzéseket megkezdték. A főgyilkos Blohin volt, vagy harminc másik, főként az NKVD kötelékébe tartozó sofőrrel és őrrrel. Köztük volt például az én sofőröm, Szuharjev is. Blohin egyszer csak így szólt: "Gyerünk, lássunk neki!" Speciális munkaruhát vett fel: barna bőrkalapot, barna bőrköpenyt, könyékig érő hosszú barna bőrkesztyűt. Ezek voltak mestersége szörnyű kellékei. Igazi hóhérral álltam szemben. A lengyeleket egyesével végigkísérték a folyosón, befordultak velük balra, majd bevezették őket a Vörös Sarokba, a börtönszemélyzet pihenőszobájába. Megkérdezték a vezetéknevüket, a keresztnévüket és a születési helyüket - épp csak annyit, hogy azonosítani lehessen őket. Aztán átmentek velük a hangszigetelt szomszédos szobába, és tarkón lőtték őket. Nem közöltek velük semmit, semmiféle bíróság vagy rögtönítélő bíróság döntését nem olvasták fel nekik. Azon az első éjszakán háromszáz lövés dörrent.

Emlékszem, hogy hencegett a sofőröm, Szuharjev, hogy olyan kemény éjszakájuk volt. De a háromszáz soknak bizonyult, pirkadt már, mire végeztek, a parancsuk pedig úgy szólt, hogy csak sötétben dolgozhatnak. Így aztán kétszázötvenre csökkentették a kivégzések számát éjszakánként. Hogy hány éjszaka alatt végeztek? Számolja csak ki: hatezer ember, kétszázötvenenként. Ha a hétvégéket leszámítjuk, közel egy hónap, 1940 áprilisa. Én nem vettem részt a kivégzésekben. Soha nem jártam a kivégzőhelyiségben. De az embereimet rendelkezésre kellett bocsátanom. Néhány lengyelre mindmáig emlékszem. Egy fiatalemberre például; kisfiús mosolya volt. Hány éves?, kérdeztem tőle. Mikor került a

határőrséghez? A kezén mutatta. Hat hónappal azelőtt. Mi volt a dolga? A telefonközpontban volt operátor.

Blohin gondoskodott róla, hogy a kivégzőosztag valamennyi tagját ellássák vodkával az éjszakai műszak végeztével. Minden este behozott a börtönbe néhány ládával. A kivégzések előtt vagy közben soha nem ittak, de utána mindenki legurított néhány pohárral, mielőtt hazatért.

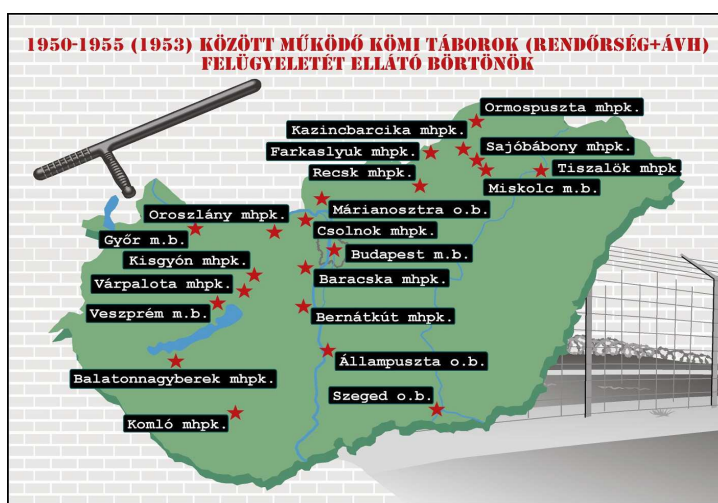
Rengeteg emberre lesz szüksége hatezer ember sírjának a megásásához -mondtam egyszer Blohinnak meg két másiknak. Csak röhögtek. Hozott Moszkvából egy buldózert meg két NKVD-st, azok majd elintézik - felelte végül Blohin.

A holttesteket a kivégzőhelyiség hátsó ajtaján át hordták ki. Ponyvás teherautókra rakták, majd az erdőbe vitték. Blohin maga választotta ki a helyet, ahova eltemették őket. Arrafelé volt, amerre az NKVD tisztjeinek hétvégi házai álltak, és amerre az én dácsám is, Mednoje közelében, Kalinyintól mintegy harminc kilométerre.

A kiásott árkok nyolc-tíz méter hosszúak voltak, elég nagyok, hogy elférjen bennük a kétszázötven hulla. Mikor végeztek, a három moszkvai nagy ünnepséget rendezett. Sokáig gyötörtek, hogy menjek el. De én nem mentem."

A vak öregember csak mondta és mondta, de hiába mutogatott "másokra" és igyekezett saját szerepének fontosságát kisebbiteni, nem kevésbé volt sátáni, mint Eichmann Jeruzsálemben. De aligha ő itt a lényeg. És nem is a kivégzőosztag tagjai. Blohin és három másik már rég megőrült és öngyilkosságot követett el.

A kommunista párt tagjai, a KGB és a hadsereg vezetői és a helyi funkcionáriusok milliói, akik valamennyien egy meghamisított történelmen nőttek fel. Képtelenek voltak elviselni az igazságot. Nem mintha nem hitték volna el. Mindenkinél jobban ismerték a tényeket. De az igazság a jólétüktől,

a kényelmüktől és a privilégiumaiktól fosztotta meg őket. Joguk egy finom kis hivatalra, egy darabka húsrá, egyhavi krími nyaralásra - mindez kolosszális össznépi átverésen, kétszáznyolcvanmillió ember erőszakos elbutításán alapult.”

(David Remnick: *Lenin sírja* című könyvből részlet. Európa Kiadó, Budapest, 1999.)

Halott magyarok szájával szólok

Ez a föld: egy. És örökké magyar.
S aki egy marok rögéről lemond:
Az pusztuljon, az nem való közénk,
az rongy!

Ki elfelejti köztünk álmosan,
Hogy vállunkon a Jövő keresztje,
annak legyen a legszebb perce a
veszte!

Ki nem lát be a sírok mélyibe
S nem hallja, hogy ott nyögnek az apák:
az menjen, jaj, az menjen innen el
tovább!

Kinek nyugodt a szíve és álma,
Akár mert bolond, vagy akár mert bölcs:
az hulljon le mint fáról a rohadt
gyümölcs!

Ez a föld: egy. És örökké magyar.
S aki egy árva rögéről lemond:
az járjon úgy mint a hét gyászmagyar:
az rongy!

(Somogyvári Gyula)

Zsákai Piroska:

Berija tanítványai

Megtanulták a Dzszerdzsinszkij Akadémián hogyan kell az őrizettest kínozni. És hogy tökéletes legyen a művelet, azt is megtanulták, hogyan kell megfosztani a személyes szabadságától, ingó és ingatlan vagyonától. Mert hogy arra nekik volt szükségük.

Ha nem végezték ki, nem verték agyon, vagy nem ítélték hosszú, kibírhatatlan börtönre, akkor rabszolgamunkára kötelezték.

Kistarcsa. Recsk. Hortobágy. Kitelepítés. Katonai munkaszolgálat.

Még a terpeszt is átvették az SS-től. Hevenyészett pulpitusról ordítottak, hogy ott fogunk megdöglenni. Azért sem döglöttünk meg.

Nyájas vezérünk kopasz feje ott virított a csöpp tanyasi kulipintyó falán, ami iskola lett volna, mi meg torkunk szakadtából ordítottuk, hogy Rákosi pajtás bennünket boldog jövőbe vezet. Oda. Csakhogy most éhesek vagyunk, apuka. És fázunk apuka. Ez jutott eszembe és rányújtottam a nyelvem.

A barakkot sártenger vette körül. Valaki egy szál deszkát fektetett az ajtóba, amin akkorát lehetett csúszni, hogy hasmánt landoltunk a sárba. Mosakodni, mosni nem tudtunk.

Az éjszakákat Kis bajtárs tette széppé, amikor irtózatossá káromkodással szétrugdosta a lábbeliket. Körletrend, a názáreti kisistenit maguknak! Bajtársnak kellett nevezni a baj okozóit. Morbid humor, nem?

Egyszer megfojtom, morgott valaki, amikor bevágta maga után a barakk ajtaját.

Ne csak őrizd, gyűlöld! - tanították őket a tanfolyamon.

Hát gyűlöltek. Mi, gyerekek, mint Szolzsenyicin lágergyerekei egyre inkább a keresztény mitológia ördögfiókait formáztuk.

Sötétzárka. Cica meg én kuksoltunk a kónyai "Sing-sing"-ben. Kilenc évesen. Hatalmas bűnünk volt. Vackort loptunk. Éhesek voltunk.

Klausztofóbia. Emlék okos Mátyástól. Nekem.

Apu ... pityeregtem, ha nem látott senki. Hol vagy?

Recsken-válaszolt, csak nem hallottam.

Hatvani Cukorgyár, ez volt a zsákra írva, amit magamra húztam. Este későn, amikor anyu hazaverődött, a pokróc alól kilógó retkes lábam láttán sírva fakadt.

Már folyékonyan káromkodtam és megtanultam leütött fejjel nekimenni az erősebbnek.

Romantika: Este a kútnál Nyikitával ábrándoztunk. Ő oroszul én magyarul mondtam a magamét. Jól megértettük egymást.

Ha felugattak a véredek, Nyikita felpattant, felém nyújtotta mindkét kezét, kivillantotta mind a harminnegynéhány fogát és azt mondta:

Nu, kisbugar, davaj szpaty!

Jó éjszakát-feleltem és elindultam a poloskáimhoz.

Hogy mi volt a bűnünk? Arisztokrata, dolgos paraszt, hivatalnok, katonatiszt, csendőr, görög tengerész, kocsmáros, Auschwitzot megjárt zsidó újságíró, sváb gazda, gyűjtőneve: ellenség, fasiszta, osztályidegen.

Tessék választani, melyik tetszik.

Faludi György verséből idézek:

Kihallgatás

Egész nap nyúzott. Hol bokámat rúgta

s ordított, hol dühödten nógatott.

Vadul gyűlöl. Pedig pontosan tudja,

hogy ártatlan vagyok.

Tetemre hívás:

Adjátok vissza apáinkat!

Adjátok vissza a férjeinket!

Adjátok vissza az elrabolt éveket! - kiáltják kórusban a meggyötört, agyonvert, kivégzett ártatlanok szerettei. Pontosán tudtátok, hogy ártatlanok voltak.

Egy percig ne higgyétek, hogy elfelejtettük!

Egy percre ne reménykedjétek, hogy iszonyatos bűnötök elavult!

Mossátok csak a kezeiteket, mint Pilátus, a víz egyre véresebb lesz!

És elmondjuk mindenkinek, hogy nem volt szabad elmondani senkinek!

A tiltás érlelte a gyümölcsöt, amit most átadok.

Utódaitoknak és utódainknak.

Rátok a történelem ítélőszéke vár.

Soós Viktor Attila:

Az Állami Egyházügyi Hivatal 1951-1956 között

Az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) létrehozásáról az 1951. évi I. törvény rendelkezett, melynek részletes végrehajtási szabályait a 110/1951. (V. 19.) Minisztertanácsi rendelet tartalmazta. Ennek értelmében a Hivatal megalakulásától kezdve – kis kivétellel 1957–1959 között, amikor a Művelődésügyi Minisztérium egyik főosztályaként működött – a Minisztertanács felügyelete alatt álló önálló intézmény volt. Az ÁEH az addigi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium egyházakkal kapcsolatos ügykörét vette át, az országban működő összes egyház és felekezet felügyelete volt a feladata. Ennek során a legapróbb részletekre kiterjedően adminisztrálta az egyházi ügyeket, sőt lényegében döntött minden kérdésben, névlegessé téve az egyházak, felekezetek önállóságát. Az ÁEH önállóságát az 1956. évi 33. törvényerejű rendelet megszüntette, munkáját a rendelkezés hatálybalépését követően, mint a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala látta el 1959-ig, amikor is az 1959. évi 25. törvényerejű rendelet előírásai folytán ismét a Minisztertanács közvetlen felügyelete alá került. Jogutód nélküli megszüntetésére 1989-ben került sor, erről az 1989. évi 14. számú törvényerejű rendelet rendelkezett. A Minisztertanács 65/1989. (VI. 30.) számú rendeletével a Hivatalt jogutód nélkül felszámolta.

Működése, tevékenysége sok vitát okozott és problémát vetett fel, de tény, hogy a kezdetektől a Hivatalban dolgozó és 1971-től elnökként, államtitkári rangban tevékenykedő Miklós Imre olyan légkört teremtett egyház és állam között, ami mindkét fél vezetőinek elfogadható volt.

Az Állami Egyházügyi Hivatal a Rákosi-, majd a Kádár-rendszer egyik jellegzetes intézménye volt, melynek mindenkori tevékenysége hűen tükrözte a diktatúra aktuális viszonyát az egyházakhoz.

Jól mutatja a „klerikális reakció” jelentőségét, erejét, és a helyzet komolyságát, hogy az MDP KV Titkársága külön ülésen foglalkozott az aktuális egyházpolitikával. A Titkárság 1951. május 2-án tartott ülést és a kb. hetente ülésező testület 2 nap múlva külön összejövetelet szentelt az aktuális egyházi ügyek megtárgyalásának. A *„Tervezet egyházpolitikánk módosításáról”* az MDP KV Titkársága 1951. május 4-i üléséről készült jegyzőkönyvében fennmaradt. Az említett ülésen az első és egyetlen napirendi pontként egyházpolitikai kérdéseket tárgyaltak, a téma előadója pedig Révai József volt. Az MDP KV Titkársága 1951. május 4-én tartott ülésén hozott határozatot az ÁEH felállításáról. A jegyzőkönyv szerint döntöttek arról, hogy az erre vonatkozó törvényt a parlament fogadja el, és az ÁEH elnöke Kossa István legyen, valamint arról, hogy a Minisztertanács és az Elnöki Tanács hozzon rendeletet, amely szerint a magasabb egyházi tisztségekre való kinevezéshez, azokból való felmentéshez, nyugdíjazáshoz, előléptetéshez az ÁEH előzetes hozzájárulása legyen szükséges.

Az MDP KV Titkárságának ülésével egy napon – 1951. május 4-én – a Minisztertanács is tárgyalta a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztése nyomán a törvényjavaslat-tervezetet az ÁEH felállításáról.

Az MDP KV Titkárságának határozata értelmében az állam egyházpolitikájának végrehajtása céljából, az egyházak teljes adminisztratív ellenőrzésére létrehozott Állami Egyházügyi Hivatal felállításáról szóló – 1951. május 15-én az Országgyűlés 37. ülésén beterjesztett – törvényjavaslatot a törvényhozás május 18-án vita és hozzászólás nélkül egyhangúlag elfogadta. A törvényt – a Titkárság határozata szerint – másnap május 19-én kihirdették.

Az 1951. évi I. tc., illetve a végrehajtása tárgyában kiadott minisztertanácsi rendelet az ÁEH létrehozásának elsődleges céljával a vallásfelekezetekkel kötött egyezmények és megállapodások betartatását és ellenőrzését tekintette. Az ÁEH elé kitűzött célok, feladatok számos lehetőséget adtak az egyházak és felekezetek tevékenységének fokozatos korlátozására, háttérbe szorítására.

A Párt döntése értelmében tehát az ÁEH első elnöke Kossa István lett, aki 1952. január 5-ig töltötte be posztját. A frissen kinevezett elnök 1951. május 21-én kelt előterjesztésében a Hivatal felépítésére és létszámára tett javaslatot. A létező három osztály – Elvi Ügyek Osztálya; Gazdasági Ügyek Osztálya; Személyzeti Ügyek Osztálya – mellé újabb két csoport, az igazgatási és az ellenőrzési csoport létrehozását javasolta. A Rákosi Mátyás számára készült 1951. április 24-i tervezet még csak három osztályt javasolt. Az ÁEH elnöke ezzel szemben jelenetős strukturális és létszámváltozást kért. Ez a struktúra és létszámelosztás 1951. szeptember végére módosult. Ebben az időben az ÁEH felépítése a következőképpen

nézett ki. A szervezet élén az Elnökség állt, amely a Hivatal vezetőjéből, helyetteséből, az elnökségi titkárból, valamint egy adminisztrátorból állt. Az elnökség alárendeltségében dolgozott az ellenőrzési csoport 5 fővel, a személyzeti osztály 5 fővel, az egyházpolitikai osztály 17 fővel, a könyvelési csoport 9 fővel, az ügyviteli csoport 13 fővel és a vidéki megbízottak 14 fővel. Ez a 67 fős létszám irányította és ellenőrizte az egyházak működését. A megyei tanácsokon dolgozó egyházügyi előadók a megyei tanácstól kapták a fizetésüket, de helyileg az ÁEH központi szervezetéhez tartoztak. A püspökségeken dolgozó egyházügyi megbízottak pedig a Hivaltól kapták fizetésüket.

A Hivatal felállításával kettős célt valósítottak meg. Létrejött egy állami, operatív szerv, amely egyrészt hivatali szinten ellenőrizte, másrészt politikai szinten irányította az egyházakat. Nagy fegyvertényként könyvelte el az MDP KV Agitációs és Propaganda Osztálya, – akik az előterjesztést készítették – hogy sor került Grósz József és társai letartóztatására.

Az MDP KV Titkársága 1951 és 1956 között két alkalommal – 1953. május 27-i és 1955. július 11-i ülésén – értékelt az Állami Egyházügyi Hivatal munkáját. Az 1953. május 27-ei ülést megelőzően 5 nappal, május 22-i ülésén az MDP KV Agitációs és Propaganda Bizottsága is értékelt a szervezet munkáját. Ezek a jelentések mindig az egyházpolitikát, a „klerikális reakció” elleni harc történéseit, eseményeit, a békepapi mozgalom és a hitoktatás helyzetét, az egyes egyházakkal, felekezetekkel való kapcsolatot elemezték és ezek mellett tértek ki az ÁEH tevékenységére.

Az ÁEH munkáját két irányban – politikai és adminisztratív vonalon – folytatta. A munka nagyobb része politikai jellegű volt, melyet a Hivatal központja a püspökségeken és a megyei tanácsokon működő megbízottak segítségével végzett. Nyilvántartotta az egyházak papjait, biztosította számukra az államegély utalását és intézte egyéb ügyeiket. A vidéki megbízottaknak hetente tartottak országos értekezletet, amelyen összefogó képet kaphattak az egyházpolitikai eseményekről és instrukciókat a további munkájukra vonatkozóan. Ezek a vidéki megbízottak tevékenykedtek az egyes érseki, püspöki székhelyeken, feladatuk nagyon komoly és fontos volt. A megyei megbízottak elvégzett munkájukról havonta adtak jelentést, amelyeket eseményjelentésnek neveztek. A megyei megbízottak munkáját a Hivatal központjából kiküldött munkatársak rendszeresen ellenőrizték. Ezt bizonyítják a Hivatal dolgozói részére adott megbízások, egy-egy megye területére szóló kiküldetések és az egyes

határsávba történő belépésre jogosító engedélyek iránti kérelmek, amelyek az ÁEH Elnöki irataiban találhatóak.

A Párt Központi Vezetőségének Titkársága 1953-ban, majd 1955. július 11-i ülésén értékelte behatóbban az ÁEH munkáját. Utóbbi értékelés, illetve titkársági vita, sokkal átfogóbb, terjedelmesebb anyag lett. A fennmaradt észrevételek, gondolatok mutatják a Hivatal helyzetének komolyságát. A vita jegyzőkönyvében a Nagy Imre leváltásával kialakult helyzet, és a miniszterelnök korábbi tevékenységének értékelése is megtalálható. A vita során felmerült, hogy az ÁEH tartozzon az MDP Adminisztratív Osztályához, azonban ezt a Titkárság elvetette és a Hivatal továbbra is az Agitációs és Propaganda Osztályhoz tartozott. A vita során Rákosi Mátyás részéről elhangzott, hogy az ÁEH nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A Hivatal munkájával kapcsolatban Rákosi megállapította, hogy nem dolgoznak eléggé szorosan együtt a pártszervekkel és erre sokkal jobban oda kell figyelni. A Hivatalnak a pártszervek kívánságait, még az adminisztratív jellegűeket is végre kell hajtania. Felhívta az Egyháziügyi Hivatal figyelmét, hogy az eddigieknél keményebben lépjenek fel azon egyházi személyekkel szemben, akik ellenséges tevékenységet fejtenek ki. Az ülést követően az MDP KV részéről született egy *„Határozat az Állami Egyháziügyi Hivatal munkájának megjavítására és az egyház reakciós tevékenységének visszaszorítására.”*

Az MDP részéről az Állami Egyháziügyi Hivatal felügyeletét és ellenőrzését az Agitációs és Propaganda Osztály vezetője Horváth Márton és munkatársa Lakatos Éva irányította. Az egyházpolitikai alapelveket a Párt határozta meg, míg az ÁEH adminisztratív szerv volt, amely mindenben segítette az MDP egyházpolitikáját.

Az Állami Egyháziügyi Hivatal a munkatársak körének személyi összetétele szempontjából nem tekinthető különleges intézménynek, hiszen számos közintézmény, hivatal, minisztérium személyi állománya épült fel hasonlóan. Abban azonban mégis sajátos, hogy egy újonnan létrejött intézmény volt, hivatali előzmények nélkül. Így ide – számos intézménnyel, minisztériummal ellentétben – nem a korábbi időszak, vagy korábbi vezető által felvett munkatársak kerültek. A kulcspozíciókba az 1951-es alakuláskor új, „megbízható” embereket neveztek ki.

Az apparátusba, vezető posztokra bekerült alacsony képzettségű, vagy nem a megfelelő képesítéssel bíró káderek erős ellenszenvet váltottak ki a náluk képzetesebb, tanultabb

munkatársak körében. Az '50-es évek sajátossága, hogy az Állami Egyházügyi Hivatalban hentesből, bányászból, vízvezeték szerelőből, kőművesből, szerszámkészítőből, repülőgép szerelőből lettek politikai munkatársak, akiknek fel kellett venni a „harcot” és meg kellett volna találni a hangot egyházi vezetőkkel, főpapokkal, püspökökkel és papokkal.

Az értelmiségi pályán, a pozíciók betöltésénél nem a szakismeret, nyelvtudás, hanem a politikai megbízhatóság, pártelkötelezettség vált a legfontosabb szemponttá. Ahogy a társadalomban növekedett a munkás- és paraszti családból kikerülő új „káderértelmiségiek” száma és aránya, ugyanúgy megfigyelhető ez az Állami Egyházügyi Hivatal esetében is. Túlnyomórészt ugyanis ilyen származású munkatársak kerültek a Hivatal állományába. Egy ilyen munkahely felemelkedést, előrelépést, társadalmi mobilitást jelentett számukra.

1950 után a közigazgatásban dolgozókat „a közigazgatás frontján harcoló” kádereknek tekintették, akiknek elsőrendű feladata a központi utasítások maradéktalan végrehajtása volt.

Az Állami Egyházügyi Hivatal – mint a Minisztertanács felügyelete alá rendelt állami szerv – az államigazgatás vezető, csúcsszervei közé tartozott, így az ott dolgozók a tisztviselői-ügyintézői kar felső rétegéhez tartoztak. Országos szinten ugyan a nők aránya a tisztviselői pályákon nőtt, az ÁEH-ban azonban politikai munkatársi munkakört egyáltalán nem töltöttek be. Vezető tisztségben, osztályvezetői beosztásban is csak a 60-as évek közepétől jelentek meg.

Az ÁEH vezetői, munkatársai törekedtek arra, hogy a Hivatal dolgozói tovább képezzék magukat, vagy – ha ennek nem voltak birtokában – esti tagozaton elfogadható iskolai végzettséget szerezzenek. Az Állami Egyházügyi Hivatal élén, 1951 és 1989 közötti működése alatt, 5 vezető állt elnökként, egy pedig elnökhelyettesként. Az első években, 1951 és 1956 között, a Hivatal és munkatársai keresték a helyüket az állam és az egyházak

formálódó, egyre erőteljesebben alakuló, konfliktusokkal terhelt kapcsolatában. Ebben az időszakban két személy Kossa István és Horváth János állt az ÁEH élén.

Az 1951 és 1956 közötti időszak vezetői kinevezéseinél a pártpolitika, a kommunista eszme és az MDP iránti elköteleződés volt a döntő. Kossa István és Horváth János vezetői

kinevezése is egyaránt ezt mutatja. Horváth János azonban talán valamivel közelebb állt az egyházpolitika gyakorlati megvalósításához, hiszen az ÁEH megalakulása és elnöki kinevezése közötti háromnegyed évben lehetősége volt megismerkedni a felekezetekkel. Vele ellentétben Kossa István pénzügyi, gazdasági területről érkezett és az ÁEH-nál tett kitérője után oda is tért vissza. Mindkettőjük esetében azonban kézzel fogható volt a Párt iránti elkötelezettség, és kinevezésüket ennek köszönhették. Az MDP KV Titkársága Kossának sem a kinevezését, sem pedig leváltását nem indokolta. 1952 elején az addig Kossa István helyetteseként tevékenykedő Horváth János lett az ÁEH elnöke.

Az Állami Egyházügyi Hivatalt megalakulását követően a Szalay utca 10-14. szám alatti épület egy részében helyezték el, amely megoldást azonban csak átmenetinek tekintettek. A Hivatal felállításkor ugyanis egyértelművé tették, hogy reprezentatív jellegű elhelyezés szükséges. Ez az elképzelés 1951. június 16-án meg is valósult, hiszen ezen a napon a Hivatal a II. kerület Pasaréti út 59. szám alá költözött. Az ÁEH székházát az ÁVH bocsátotta rendelkezésre. Az ingatlan Szakasits Árpád és neje Grosz Emma tulajdona volt. Az ÁEH a szomszédos Pasaréti út 57. szám alatti épületet is megkapta az ÁVH-tól.

A rossz gazdasági helyzetre hivatkozva 1956 végén az állami szervek körében átszervezésekre, összevonásokra került sor, ami az egyházügyi közigazgatást is érintette. Az ÁEH önállóságát az 1956. évi 33. törvényerejű rendelet megszüntette, munkáját a rendelkezés hatálybalépését követően 1959-ig a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalaként látta el. Az 1959. évi 25. törvényerejű rendelet előírásai folytán azután ismét a Minisztertanács közvetlen felügyelete alá került.

Az így megszűnt ÁEH tehát beolvadt a Művelődésügyi Minisztérium szervezetébe. Hivatalos elnevezése Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala lett. Az elnevezés is mutatja a Hivatal helyzetének problémáját. A Minisztérium szervezetében, a művelődésügyi miniszter irányítása alatt működve, ugyanakkor a minisztérium főosztályaitól eltérő önállósággal bírva működött és vezetője továbbra is Horváth János maradt.

Az Egyházügyi Hivatal elnevezés is mutatta, hogy nem a Minisztérium egy osztályáról, vagy főosztályáról volt szó, hanem egy Hivatalról. A vezető személyében nem következett be változás, ahogy nem született új szervezeti és működési szabályzat sem, amely a Hivatal működését, tevékenységét szabályozta volna.

Ugyanakkor nemcsak a közigazgatási struktúrában elfoglalt helyében, hanem a Hivatal belső, szervezeti felépítésben is jelentős változások történtek. 1957 januárjában a hivatal

dolgozóinak létszáma 25 főre csökkent, ami az alapítási 53 főhöz képest 47%-os létszámcsökkenést jelentett. Az 1956-os forradalmat követő helyreállítás, a kialakult helyzet rendezése, az egyházak „megregulázása” azonban nem kevesebb, hanem több hivatali munkatársat igényelt volna.

A Hivatalt továbbra is az elnök vezette, de őt nem a miniszterelnök, hanem a művelődésügyi miniszter nevezte ki. Az elnök alárendeltségében működött a titkárság, a pénzügyi osztály, valamint az elnökhelyettes. Az elnökhelyettes irányításával működött az elvi-politikai osztály, a propaganda ügyintéző és az igazgatási ügyintéző. Az elvi-politikai osztály katolikus és protestáns csoportra oszlott, amelyek a megyei egyházügyi előadókat irányították.

Az 1956-57-es átszervezés, a Művelődésügyi Minisztériumba történő betagozódás után azonnal megkezdődött a Hivatal helyzetének javítását célzó intézkedéssorozat. Horváth János elnök minden lehetséges fórumon hangoztatta, hogy ez a minisztériumi betagozódás nem jó, rombolja a munkatársak és a hivatal tekintélyét. 1958 végére előterjesztést készített a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalának átszervezésére vonatkozóan, melyben kifejtette, hogy azt ismét a Minisztertanács felügyelete alá kellene helyezni. Az '56-os forradalom előtti 51 főhöz és az említett előterjesztés elkészültének időpontjában aktuális 20 főhöz képest 41 főben határozta meg a megfelelő működéshez szükséges létszámot.

Az Állami Egyházügyi Hivatal megalakulása, 1951 és 1956 közötti működése jól tükrözi az MDP egyeduralmának időszakát. Számos problémával – anyagi nehézségek, a megfelelő szakemberek hiánya, a Hivatalban dolgozó munkatársak megbecsülése, fizetésük és képzésük javítása – kellett megküzdenie, hogy a „klerikális” reakció elleni harcban, – a Párt által megfogalmazott egyházpolitikai irányelveknek megfelelően – olyan alkalmazottai legyenek, és olyan színvonalon működjön, hogy legyen esélye az egyházak, különösen a katolikus egyház, megalkuvást nem akaró személyeivel szembeni fellépésre.

Bank Barbara

A Népbíróságokról ...

„Minden bírósági ügy az osztályharc egyik epizódja”

A népbírósági rendeletet 1945. február 5-én tette közzé a Magyar Közlöny. A preambuluma meghatározta a népbíróság célját, vagyis *„mindazok, akik a magyar népet ért történelmi katasztrófa okozói, illetve részesei voltak, mielőbb elnyerjék büntetésüket.”*

Hatáskörét és illetékességét is szabályozta a rendelet, miszerint „A népbíróság jogköre kiterjed a polgári egyénekre és a fegyveres erők tagjaira, ideértve a rendőrséget és a csendőrséget is, valamint a magyar állam területén elfogott, vagy a magyar államnak kiadott egyénekre, tekintet nélkül azok állampolgárságára.”(2.§.) Jogköre kiterjedt a miniszterekre is. Módosította a büntetési rendszert. Rövid időre, de új büntetési nemként – főbüntetésként is – bevezette az internálást, majd a halál és a fegyházbüntetés közé iktatta a kényszermunkát. Viszont eltörölte az államfogházat és a fogházbüntetést. Sajátosan szabályozta a tanácsvezető bíró jogkörét, a védő és a vádlott jogait, a fellebbezési rendszert. Létrehozta a Népbíróságok Országos Tanácsát (NOT), melynek a szervezete eltért az első fokú bíróságok szervezetétől. „Arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy a népbíróság rendkívüli különbíróság.”¹ Szabályozta a vádképviselést, a régi ügyészségi szervezettől elkülönülő népügyészséget szervezett, amely a népbíróság előtt képviselte a vádat, a népfőügyészség pedig a NOT előtt látta el ezt a feladatot. A népügyészségek felügyeleti szerve az igazságügyminiszter volt.

A rendelet 1945. május 1-jei módosításában már lehetővé tették, hogy a fiatalokúra is halálbüntetést szabhasson ki a népbíróság akkor, ha a bűntett elkövetésekor a fiatalokú a 16. életévét betöltötte.²

1945. szeptemberében, az 1945: VII. tc-t, a népbíróságokról elfogadta a parlament. A 25 - melyből 24 működött – népbíróság és ezek több, kihelyezett tanácsa, fokozatosan szűnt meg.³

4. ábra A Széna tér és a Margit körüli fegyház 1950-es évek

Működésüket három szakaszra lehet osztani:

1. 1945-1948 tavasza közötti terminus, amikor is a munka velejét elvégezték.⁴
2. 1948 eleje – 1949 tavasza közötti periódus, amikor is azok fejezték be az ítélezésüket, melyek a korábban megszüntektől a legkevesebb folyó ügyet vették át.

¹ Dr. Lukács Tibor: A magyar népbírósági jog és a népbíróságok (1945-1950) Budapest, 1979. 100.

² Az eredeti rendeletben további módosítások is történtek.

³ Legutoljára a szegedi népbíróság szűnt meg.

⁴ Ezt bizonyítja, hogy 1948 januárjában 15 népbíróságot szüntettek meg.

3. 1949 tavasz – 1950 tavaszára már a centralizált népbírósági rendszer utolsó tanácsai is befejezték a munkájukat. A folyamatban megmaradt eljárásaikat a többi, már nem a különbíráskodási keretben ítélező bíróság vette át.

1946 ősztől, a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztályának (BM ÁVO) megalakulását követően rendeletben szabályozták, hogy a népbíróságok által felmentett személyeket vissza kellett kísérni az Államvédelmi Osztályra, amely internálhatta őket, kvázi mint „harmadfokú” fórumként működött, a „népbíráskodás kommunista bírálataát képviselve”.⁵

5. ábra Andrassy út 60. cellasor

A statisztikai adatok szerint, 90. 551 főt állítottak népügyészségek elé. 1950 áprilisáig 87. 417 személy ügye lett lezárva. Minden második gyanúsított – 42066 fő – ügye vádemeléssel zárult, 23. 939 fő esetében pótnyomozást rendeltek el. a népbíróságok elé 59. 429 személyt állítottak, melyből elmarasztaló ítéletet 26. 997 fő kapott, azaz a népügyészségek elé állítottak közel harmadát ítélték el. A kivégzettek száma 1951. február 24-én 227 fő volt.⁶

Az Andrassy út 60-ból feljegyzés ...⁷

„A nyilasházban csak a személyek cserélődtek ki. Az ott történetekben legfeljebb a módszer változott, de az is lényegtelenül. Most nem ront rá az áldozatra 5-6 rablókülsejű, géppisztolyos, ordító nyilas. Jól öltözött, általában kellemes modorú, barátságos úr jelenik meg és kéri az érdekeltet, hogy szíveskedjék a politikai rendőrségre fáradni, valami jelentéktelen tanúkihallgatás miatt. Néha megmondják azt is, miről van szó. A testvére személyazonosságát kell igazolnia, vagy valakire vonatkozólag felvilágosítást adnia. Ezért történik, hogy a bejövők 80%-a nem hoz magával kabátot, takarót, egy gramm élelmiszert. Amikor pedig beérkezik, vagy kihallgatják, vagy nem, de személyi adatainak felvétele után lekísérik a pincébe.

⁵ Zinner Tibor: XX. Századi politikai perek – A magyarországi eljárások vázlata 1944/1945 – 1992. Rejtjel, 1999. 32.

⁶ Zinner, i. m. 32.

⁷ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) 3.1.9 V-2000/28.

Először hosszú, keskeny helyiségbe jut az ember. Villany világítja meg nappal is, mert ablaka nincsen. Annyi a hely, hogy egy ember el tudjon menni, egy sor szék az egésznek hosszában, amögött vastag papírhalom. A székeken ülnek, a papíron szorosan egymás mellett fekszenek torzonborz, borotvátlan alakok. Az újonnan jövőt annyira meglepte saját idekerülése, és az egész hely, hogy felfogni sem tudja, mit lát. Aki ismerős akad az itt találtak között, annak üdvözlés helyett az első kérdése „van kenyered?”. Tovább kell menni, mert sarkunkban ott az őr. Fordulunk sötét lyukak mellett elmenve, szaga és a felszálló legyek serege pontosan jelzi, hogy hol az árnyékszék. Elmegyünk e beszögelés mellett, ahol magasabban áll a papír, valamivel ritkábban fekszenek az emberek. Ez a „betegszoba”. Fordulunk, asztal elé kerülünk. Ránk ripakodik valaki „maga miért van itt?” Azt feleli (az) egyik: „nyilas voltam”. – nyilas, úgy, akkor a zöld szalonba tessék befáradni, - nyögi az előbbi hang, szintén fogoly. (...) A zöld szalon se nem zöld, se nem szalon. Nem túlságosan tágas helyiség, amelybe csakis nyilas párttagok kerülnek. (...) Mert a politikai rendőrség legfőbb kínzóeszköze, amelyet majdnem kivétel nélkül minden őrizetbevetél szemben alkalmaz, **az éhség**. (...) Az ember éhes. Megkapja a vacsoráját, megissza. A legkevesebbnek van türelme kanalazni. (...) Két deci üres lé reggel, két deci a 12 szemmel este. Az egész napi adagban nincs annyi tápláló erő, mint egy főtt krumpliban. És így megy ez nap nap után, hétről-hétre. A fogoly éhes, majd kiéhezett. (...) Aki régebben van itt, 2-3 hetes fogoly, akiket talán ki sem hallgattak, mert a politikai rendőrség módszereihez hozzá tartozik, hogy kissé pihenteti az áldozatokat, hadd gondolkozzanak mi a bűnük, csont soványra soványodva, jártányi erő nélkül, maga elé meredő szemmel ül egész nap, s tekintetében csak akkor lobban fel az élet, ha a bűvös mondatot hallja: - reggelihez, vacsorához sorakozó! (...) Közben egyik nevet a másik után szólítják. A sorakozás tehát tart. kezdenek már visszazálingózni az első kihallgatottak. Könnyes szemmel, gyakran nyílt sebekkel tele, mert a kihallgatás maga nem kockázatmentes szórakozás. Amiről a rendőrség fejébe vette, hogy be kell vallani, azt a terhelt előbb-utóbb bevallja. Erre való a gumibot. Ez nemcsak a beismerést eredményező eszköz, hanem büntetés is. (...) Mindenesetre, ahogy már mondtam, a terhelték végül mindent beismernek, amit a nyomozók kívánnak és a pince „akasztófahumora” szerint tízezerrel több a beismert gyilkosság, mint amennyi áldozat valójában hiányzik. E módszer mellett ezrekre megy a nyomorékká vert emberek száma. S nem hiszem, hogy tévednék, ha több százra becsülöm a halálos áldozatokét, akik vagy „öngyilkosok” lettek és leugrottak a negyedik emeletről, vagy otthon, esetleg a Tolonházban haltak meg. És minderről mi a bizonyíték? Ha a

belügyminiszter meg akar a valóságról győződni, menjen csak az Andrássy út 60. pincéjébe. Nézze meg az éhségtől, kínzásoktól dülöngélő kísérteteket, kérdezze meg tőlük, hogy az arcukon, fejükön levő sem mitől van, talán „leesett a lépcsőn?”. Csodálatosan sokan esnek le a lépcsőn. Mondja, hogy vetközzenek le, mutassák a hátukat. És az áldozatok beszélni fognak, kiadják hóhéraikat. A Toloncház, internáló táborok nyomorékjait is megkérdezheti, azok sem fogják titkolni.

De eddig senkitől senki semmit nem kérdezett.”

Én sose féltem

Ugye uram! Én sose féltem,
És úgy haltam meg, ahogy éltem.

A testemet a földnek adom.
Utolsó vágyam is csak az,
Tövises, vérző, furcsa gaz
Nőjön be gazdagon.
Adhat – e többet az ember?

Átok volt rajtam, néma átok.
De ki ismeri itt magát?
Elérve lelkem csillagát,
Tátongó mélységekbe látok.
Juthat – e feljebb ember?

Szívek folyója, hogyha zúg,
Hiszem, vallom: Nem érdemes!
Elhull a jó és a nemes,
Mert minden ideál hazug.
Halhat – e szebben ember?

Ugye Uram! Én sose féltem,
És úgy haltam meg, ahogy éltem.

(Matók Leó (1928) kivégezték: 1951. október 23.)

20 éves a magyar Politikai Elítéltek Közossége 1945-1956.

Tervezett rendezvények

2010.

2010. május Kalocsa – koszorúzás

2010. augusztus 15. Márianosztra – koszorúzás

2010. augusztus/szeptember Sátoraljaújhely – koszorúzás

2010. szeptember 17. MEMENTO koszorúzás

Ökumenikus Istentisztelet a Magyar Szentek Templomában

2010. szeptember 18. Bajtársi találkozó és Jubileumi
Közgyűlés

2010. szeptember 30. Konferencia

2010. október 23. Vác – koszorúzás

2010. október 25. Tard – koszorúzás

2010. október 30. Csolnok – koszorúzás

6. ábra Márianosztra rabtemető

**Az 1945-56. közötti magyar Politikai Elítéltek Közösségének
ERTEŚÍTŐJE**

Főszerkesztő: Nyirfás Dezső
(e-mail: nyirfas@gmail.com)

Szerkesztőbizottság: Csát József,
Péntek József tőrdelő - szerkesztő

Lektor: Mirkovics Margit,

Kiadja a PEK Ügyvezető Tanácsa 1051 Bp. Nádor u. 36. V. 510.

Tel/Fax: (+36-1) 331-6643, Tel.: 302 6071

e-mail: postmaster@pek.t-online.hu;

honlap: www.mpek.hu